

راهکار جلوگیری از تنبیه در مدارس

مجتبی حیدری

چکیده

با توجه به اتفاقات ناگواری که در مدارس بر اثر تنبیه دانش آموزان رخ می دهد که اخبار آن در این سالها بیشتر به گوش می رسد بر آن شدیم اقدام پژوهی ای در این خصوص در مدرسه مرحوم صفریان نوق انجام دهیم. هدف از انجام این پژوهش جلوگیری از تنبیه در مدارس بود، روش تحقیق اقدام پژوهی بود و روش جمع آوری داده ها توصیفی تحلیلی با انجام مصاحبه بود. سوال مهم پژوهش راهکار عملی جلوگیری از تنبیه در مدارس کدام است و بعد از انجام پژوهش به این نتیجه رسیدیم که برای هر دانش آموز متخلف پرونده آموزشی و انضباطی تشکیل دهیم و تخلفات دانش آموز را در آن ثبت که در مرحله اول به دانش آموز تذکر داده می شود و در مرحله دوم والدین را درگیر فرایند اصلاحی می کنیم تا هم از تنش حاصله کاسته شود و هم والدین در جریان مسائل و مشکلات فرزند خود قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: جلوگیری، تنبیه، مدارس

مقدمه

تنبیه یکی از روش های تربیتی است که مدارس برای جلوگیری از خطاهای دانش آموز از آن استفاده می شود. و بعضاً موجب صدمات جسمی و روحی برای دانش آموز و مربی می شود. از نظر اندیشمندان تعلیم و تربیت تنبیه ویژگی ها و روش های مختلفی دارد. که هر کدام به نوبه خود داری اهمیت و امتد خاصی برای تنبیه هستند.

در قرآن کریم برای خطا کاران تنبیهاتی در نظر گرفته است که کدام شدت و اثرات متفاوتی دارند. در آیه ۱۳ سوره یونس می فرماید « وَلَقَدْ أَهَلَكْنَا الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ » و همانا ما امت های پیش از شما را چون ستم کردند، هلاک کردیم. (زیرا) پیامبران شان برای آنها معجزات آوردند، ولی آنها ایمان نیاوردند. ما این گونه گروه تبهکاران را کیفر می دهیم.

با توجه به آیه فوق خداوند برای افرادی که توجه ای به گفتار و نصایح پیامبر ندارند مجازاتی را در نظر می گیرد تا از رفتار ناپسند خود دست بردارند و به سوی حق و حقیقت روی آورند.

در باب تنبیه روایات مختلفی هم از معصومین (ع) وجود دارد که به آنان اشاره می نماییم. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

أَدَّبَ صِغَارَ أَهْلِ بَيْتِكَ بِلِسَانِكَ عَلَى الصَّلَاةِ وَالطَّهْوَرِ، فَإِذَا بَلَغُوا عَشْرَ سِنِينَ فَاضْرِبْ وَ لَا تُجَاوِزْ ثَلَاثًا

فرزندان خردسالت را با زبان بر نماز و وضو انس و عادت دهید و آن گاه که به ده سالگی رسیدند آنها را به خاطر سستی و سهل انگاری در نماز بزن، ولی از سه ضربه فراتر نرو (مجموعه ورام - ص ۲۵۸) در این روایت از پیامبر (ص) جواز تنبیه را می دهد اما برای عدم انجام کاری خاص و حد و اندازه محدود برای تنبیه مشخص می فرماید.

در روایتی دیگر از حضرت امام موسی بن جعفر به یکی از یاران خود که از دست فرزندش به ستوه آمده بود شکایت کرد فرمود: لَا تُضْرِبْهُ وَ أَهْجُرْهُ وَ لَا تُطِيلْ (او را نزن، بلکه با او قهر کن، اما خیلی طول نکشد). (عده الداعی - ص ۷۹) در این روایت جوازی برای تنبیه بدنی داده نشده بلکه فقط تنبیه روحی را در نظر گرفته آن هم در مدت زمان محدود زیرا با طولانی شدن مدت قهر، کم کم رشته مهر و محبت نیز قطع می گردد.

امروز با توجه به پیشرفت نظام تعلیم و تربیت و شیوه های نوین تربیتی تنبیه هم شکل و روش های مختلفی به خود گرفته است. در باب تنبیه دانشمندان مسلمان و غربی نظریات مختلفی دارند که در ادامه به بخشی از آنها می پردازیم. از نظر جاحظ (۲۵۵-۱۶۰ ه. ق) تشویق و تنبیه باید به موقع و در جای خود اعمال شود زیرا اگر این دو مقوله در جای خود اعمال نشود نتنها تاثیر مثبت ندارد بلکه تاثیر منفی تربیتی دارد. (رفیعی، ۱۳۹۲، ص ۱۶) فارابی (۲۳۹-۲۶۰ ه. ق) در استفاده از روش تنبیه لازم است به رعایت تناسب میان کار در خور تنبیه با میزان و نوع تنبیه توجه کافی شود. (همان، ص ۴۵)

خواجه نصیر الدین طوسی (۶۷۳-۵۹۷ ه. ق) وی معتقد است به محض بروز رفتار و صفات شایسته از فرد باید او را تشویق کرد و در حضور دیگران او را ستود، اما اگر از وی رفتار و صفات ناشایستی سر زد نباید بی درنگ واکنش نشان داد و او را تنبیه کرد، باید ابتدا خطای او را نادیده گرفت و اگر ادامه پیدا کرد وی را پنهانی متوجه خطایش نمود و اگر باز هم تکرار شد آن وقت به تنبیه بدنی روی آورد. (همان، ص ۱۸۱)

شهید مطهری (۱۳۵۸-۱۲۹۸ ه. ش) شهید مطهری معتقد است با تنبیه به هیچ وجه نمی توان استعدادی را پرورش داد، بلکه تنبیه روشی است برای باز داشتن فرد از سرکشی و نافرمانی و خطا و نکته ای را که مربی باید مد نظر قرار دهد این است که مرتبی از علت تنبیه کاملاً آگاه باشد. (همان، ص ۳۰۴)

از نظر برخی اندیشمندان غربی مانند هارت، فلو (۱۹۵۴) بن (۱۹۵۸) تنبیه را اینگونه تعریف می کنند:

تنبیه باید ملازم با درد یا پیامدهای دیگری باشد ۲- تنبیه باید برای تجاوز در برابر قواعد قانونی باشد ۳- تنبیه باید رد قبل از یک متجاوز واقعی یا فرضی، به خاطر تجاوزش باشد. ۴- تنبیه باید از روی قصد و توسط کسانی غیر از خود متجاوز، به اجرا در آید. ۵- تنبیه باید توسط مرجعی که نظام قانونی، آنرا مشخص کرده اعمال و اجرا گردد. (خسرو باقری، ۱۳۸۸، ۲۸۶ و ۲۸۷) اما فوکو (۱۹۸۴-۱۹۲۶) دیدگاه متفاوتی نسبت به دیگران دارد او می گوید:

تنبیه لازم نیست پیامدهای ناخوشایندی داشته باشد. ۲- تنبیه به خاطر تخطی و تجاوز نیست، بلکه به خاطر خیر (روح) فرد است، ۳- تنبیه معطوف به فرد متجاوز است، نه بخاطر تجاوز، بلکه به خاطر خود فرد متجاوز. ۴- تنبیه می تواند توسط خود فرد نیز اعمال شود. ۵- چون قدرت می واند توسط هر کسی اعمال شود، و چون تنبیه اعمال قدرت است، برای وقوع تنبیه نیازی نیست که مرجع قدرتی وجود داشته باشد. (همان، ص ۲۹۵ و ۲۹۶)

باتوجه به مطالب فوق و همچنین وضعیت موجود نظام تعلیم و تربیت بعضاً از رسانه های صوتی و تصویری و مجازی شاهد اتفاقات ناگواری در مدارس در مورد تنبیه دانش آموزان هستیم، که در شأن نظام تعلیم و تربیت و معلمین محترم نیست. در این مقاله ما بر آن هستیم تجربه ۸ ساله ای که در مدارس داشته ام را برای جلوگیری از تنبیه در مدارس در اختیار معلمین و پژوهشگران گرامی قرار دهم. این اقدام پژوهی در مدارس منطقه نوق رفسنجان (مدارسی که بنده در آن پست معاونت پرورشی، اجرایی و آموزشی) را داشته ام انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش آموزان مدرسه بوده؛ که با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و انجام مصاحبه به تحقیق در این زمینه پرداخته ام. هدف از انجام این پژوهش جلوگیری از تنبیه در مدارس بوده و سوال مهم پژوهشی راه کار جلوگیری از تنبیه در مدارس کدام است.

در زمینه پیشینه پژوهش مقالاتی درباره تشویق و تنبیه نوشته شده است اما هیچ کدام به صورت راه کاری عملی و انجام شده در مدارس و به صورت اقدام پژوهی انجام نشده اند. در ادامه به نمونه های از آنها اشاره می کنیم.

مقاله ای تحت عنوان تاثیر تشویق و تنبیه بر یادگیری دانش آموزان توسط سیدرضا بلاغت، پروانه دینارزهی و محمدرحیم قلندرزهی تدوین شده است که در چکیده آن چنین آمده است: تشویق و تنبیه دو روش تربیتی هستند که برای رعایت مقررات و انضباط باید در مدارس مد نظر قرار گیرند. تنبیه در مواردی به کار میرود که رفتار دانش آموز ناپسند، برخلاف مقررات و غیر دلخواه است و میخواهیم آن را خاموش یا تضعیف کنیم. این دو روش باید بطور صحیح بکار رود تا موجب آرامش خاطر گردد. با توجه به نقش و اهمیت تشویق در یادگیری دانش آموزان و تنبیه در سرخوردگی و بی رغبتی آنان در یادگیری، هدف این پژوهش بررسی نقش تشویق و تنبیه در یادگیری دانش آموزان مدارس منطقه بم پشت سراوان واقع در استان سیستان و بلوچستان می باشد. این تحقیق به روش توصیفی و ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه و مصاحبه با معلمان پیشکسوت می باشد. یافته ها نشانگر آن است که معلمان هر گونه تنبیه بدنی و فیزیکی را رد می کنند و تشویق را مقدم بر تنبیه مهم ترین عامل برای پیشبرد اهداف آموزشی می دانند. همچنین آنان با روش های تنبیه ی مانند محروم کردن از اردوها، اخم کردن و کم توجهی تاکید بیشتر دارند. و روش هایی مانند جایزه دادن، احترام گذاشتن و... را برای تشویق کردن توصیه می کنند.

مقاله دیگری تحت عنوان ضرورت مقابله با تنبیه بدنی در مدارس توسط خانم مینا نادری و آقای علیرضا میلانی تدوین شده است که در چکیده آن چنین آمده است براساس آیین نامه اجرایی مدارس مصوب سال ۱۳۷۹ شورای عالی آموزش و پرورش شرایطی برای تنبیه دانش آموزان با توجه به نوع تخلف و وضعیت دانش آموز توسط مدیران مدرسه فراهم شده است که به ترتیب شامل تذکر، اخطار شفاهی در حضور دانش آموزان، تغییر کلاس، اخطار کتبی، اخراج موقت و انتقال به مدرسه دیگر است. در این قانون، تنبیه بدنی در مدارس ممنوع اعلام شده و در مورد حکم افرادی که تنبیه بدنی بر دانش آموزان انجام می

دهند اعم از مدیر مدرسه، ناظم، معلم و مسیولان مدرسه با توجه به اینکه قانون این موضوع را ممنوع اعلام کرده و تخلف می داند، کسی که آن را نقض کند باید در هیات بررسی و تخلفات اداری برای آنها تصمیم گیری و حکم صادر شود؛ این حکم شامل تذکر، اخطار، توبیخ یا هر مورد دیگری که قانون برای آن تصمیم گیرد، می شود. ممنوعیت تنبیه بدنی دانش آموزان در آیین نامه ای مورد تاکید قرار گرفت که ۱۵ سال پیش تدوین شده است. هر چند که این آیین نامه در این سال ها روزآمد نشده است، اما عمل به بندهای آن همچنان مورد توجه بسیاری از معلمان نیست.

برای انجام این تحقیق با استفاده از تجربیات سال های گذشته و همچنین مشاهده وضعیت موجود در مدرسه که به شرح مختصری از آن می پردازم، با توجه به دستور العمل ها و بخشنامه های ارسالی از طرف اداره با عنوان عدم تنبیه بدنی در مدارس بعضاً شاهد این رفتار نادرست توسط برخی از معلمان و مدیران در سطح مدراس بودیم با مشاهده این وضعیت جلسه ای را برای معلمان و مدیران ترتیب دادیم و در این جلسه از عواقب تنبیه بدنی دانش آموزان و با توجه به نظر سنجی که در همان جلسه صورت گرفت بهترین و موثر ترین راه کار انتخاب و در مدرسه مرحوم صفریان نوق با اجرا در آمد .

راه کار ارائه شده بدین صورت بود که برای هر دانش آموز متخلف یک پرورنده آموزشی و انضباطی تشکیل گردد و موارد تخلف با ذکر مورد تخلف و درج تاریخ و اقدامات صورت گرفته در مدرسه در آن ثبت گردد و در مرتبه اول تخلف فقط به دانش آموز تذکر داده شود و در صورت تکرار تخلف با والدین دانش آموز تماس گرفته می شد و از آنان می خواستیم که به مدرسه بیایند تا به موارد مخلف دانش آموز در حضور ولی رسیدگی شود.

با انجام این راه کار در مدرسه آمار تخلفات صورت گرفته توسط دانش آموزان نسبت به ماه های قبل کاهش چشم گیری داشت و معلمان و مدیر مدرسه درگیری کمتری با دانش آموزان داشتند. زیرا والدین دانش آموزان هم درگیر فرایند انجام کار بودند و مدیر را در اصلاح امور یاری می کردند.

نتیجه گیری

- ۱- کاهش چشم گیر تخلفات در مدرسه
- ۲- درگیری کمتر معلمان و مدیر مدرسه با دانش آموزان
- ۳- یاری و کمک والدین در بهبود نظم و قانون مداری در مدرسه
- ۴- کاهش تنش بین دانش آموزان با یکدیگر

محدودیت های تحقیق:

در زمینه تحقیق فوق بعلا غنی بودن منابع موجود مطالعاتی و با توجه به همکاری خوب و استفاده از تجربیات و نظرات مدیر و معاونان، دبیران و دانش آموزان در مراحل انجام تحقیق کمتر با محدودیت خاصی برخورد می کردیم، فقط در زمینه اجرایی نودن طرح برخی از والدین همکاری لازم را انجام نمی دادند که در این موارد مجبور بودیم از اداره آموزش و پرورش منطقه کمک بگیریم تا تنش موجود را به بهترین نحو حل کنیم.

پیشنهادات:

به سایر محققین که تمایل به انجام پژوهش در زمینه تشویق و تنبه دارند، پژوهش های ذیل توصیه می شود.

۱- رابطه تشویق و تنبیه با میزان موفقیت تحصیلی دانش آموزان

۲- نقش والدین در کاهش تنش های موجود در مدرسه

۳- نقش دبیران و مدیران در کاهش تنبیه در مدرسه

منابع:

۱- قرآن کریم

۲- رفیعی بهروز (۱۳۹۲) مربیان بزرگ مسلمان انتشارات سمت تهران

۳- باقری خسرو (۱۳۸۸) دیدگاه های جدید در فلسفه تعلیم و تربیت انتشارات رامین ، تهران

